

EKSAMENSOPPGAVE

JUS2111 – Statsforfatningsrett, folkerett og menneskerettigheter Vår 2020

Dato: Tirsdag 26. mai 2020

Tid: Kl. 09:00 – 15:00

Del I

Den blå-gul-grønne Regjeringen Stjernefjell gikk til valg på et bærekraftig velferdssamfunn og en mer effektiv offentlig sektor. Et av punktene i regjeringsplattformen var: «Regjeringen vil vurdere tiltak som kan begrense og stanse trygdeeksport, innenfor rammen av de internasjonale avtalene Norge er bundet av.»

Trygdeeksport var både i den politiske debatt og i flere utredninger blitt fremhevet som en betydelig utfordring for velferdsstaten.

NAV praktiserte hovedregelen i folketrygdloven – at opphold i Norge er et vilkår for mange velferdsytelser. I 2019 ble det imidlertid klart at NAV, i alle fall siden 2012, hadde feiltolket en EU-forordning som gir rett til å ta med seg en del velferdsytelser til andre EØS-land. En rekke norske borgere som hadde tatt med seg ytelsene sine innen EØS, var dermed blitt dømt for trygdesvindler på sviktende rettslig grunnlag, noen av dem til fengsel.

Oppdagelsen førte til hektisk møtevirksomhet mellom NAV og Arbeids- og sosialdepartementet. Arbeids- og sosialminister Marte Kirkerud fra De Blå (B) stanset all behandling av slike saker og innkalte til pressekonferanse. Der tilkjennegav hun, sammen med NAV-direktøren og Riksadvokaten, at skandalen var et faktum. Det ble nedsatt et granskningsutvalg som skulle gjennomgå de feilbehandlede sakene. I oppryddingsfasen jobbet regjeringen og embetsverket på spreng.

Samtidig med at granskningskomiteen jobbet, åpnet Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité sin egen granskning. Ut over å være forferdet over at flere straffedommer kanskje kunne vært unngått dersom statsråden hadde håndtert NAV-saken på en annen måte, var komiteen særlig opptatt av når og hvordan statsråden fikk vite om at NAVs tolkning var feil, og hvordan hun og NAV-direktøren hadde håndtert saken både før og etter pressekonferansen. Komiteen ba derfor om innsyn i de juridiske råd statsråden hadde fått fra Regjeringsadvokaten i sakens anledning, og i referatene fra tre møter hun hadde hatt med NAV-direktøren.

Statsråd Kirkerud ville imidlertid ikke fremlegge noen av delene, under henvisning til at det ikke er kutyme for å utlevere til Stortinget interne dokumenter som regjeringen bruker i sitt arbeid. Hun mente at komiteen burde være fornøyd med hennes svar, for hun hadde opplyst Stortinget om alle relevante faktiske forhold i saken.

Lars Holm fra Klimapartiet de Kule (KdK), mente at dette ikke bare var arrogant, men også i strid med regjeringens opplysningsplikt. Etter hans syn ville det være umulig for komiteen og for

Stortinget å drive sin kontrollvirksomhet dersom de ikke fikk tilgang til så relevante opplysninger. Holm viste i den forbindelse til Stortingets forretningsorden § 74.

Saken ble etter hvert så betent at Holm og et flertall av hans stortingskollegaer var enige om at statsrådets alvorlige tillitsbrudd måtte få konsekvenser. De fattet derfor følgende vedtak: «Stortinget mener at arbeidsminister Marte Kirkeruds håndtering av NAV-saken er eksepsjonelt kritikkverdig.»

Etter dette måtte i alle fall statsråden gå av, og kanskje også hele regjeringen, mente Holm. Hvis ikke, hadde kontroll- og konstitusjonskomiteen sterkere ansvarsverktøy i verktøykassen som den kunne bruke. Regjeringen mente imidlertid at Stortinget ikke hadde fattet noe vedtak som gav regjeringen hverken politisk eller rettslig plikt til å gå av.

Holm så også fremover. Vel vitende om at den norske innføringen av EØS-lovverket lett kan føre til feiltolkninger også på andre rettsfelt, var han opptatt av at kontroll- og konstitusjonskomiteen måtte ha bedre løpende kontrollmuligheter overfor regjeringen. Han fremmet derfor et forslag om å endre Stortingets forretningsorden § 50 slik at 1/3 av medlemmene i kontroll- og konstitusjonskomiteen skulle kunne kreve innsyn i regjeringens interne dokumenter. Representanten Hans von Tastad (B) argumenterte mot en slik endring. Han mente at en så grunnleggende forandring av det kontrollsystem Grunnloven la opp til ikke kunne vedtas gjennom en endring av forretningsordenen.

Drøft og ta stilling til de rettsspørsmål oppgaven reiser.

Del II

Pedro Ås var halvt spansk og politisk tegner av yrke. De siste årene frem mot pensjonisttilværelsen var ikke blitt som han hadde håpet. Etter en stadig verre gikt og en annen yrkesskade kunne han ikke lenger leve av å tegne for hånd, han var avhengig av nettbrett og dyre tegneprogrammer for å få gjort noe som helst. Selv med slikt utstyr, klarte han bare én maktkritisk tegning i måneden, som han ubetalt publiserte på sin blogg.

Han hadde i flere år fått arbeidsavklaringspenger, jf. folketrygdloven kapittel 11. Det eneste lyspunktet i tilværelsen hans var det fem måneder lange vinteroppholdet i Goa i India, der både energier, klima og medikamenter var bedre for gikten. Ettersom han hadde oppholdt seg utenfor Norge i flere lange perioder i 2018 og 2019, ble han dømt til 11 måneder ubetinget fengsel og til å tilbakebetale til NAV kr. 253 666.

Dette synes Ås var blodig urettferdig. Ikke bare hadde han, en hederlig kunstner, blitt straffedømt. Dommen var også avsagt uten rettslig grunnlag, mente Ås. At han måtte sitte i fengsel synes han var forsmedelig – særlig fordi han ikke hadde tilgang på tegnemaskineriet sitt, som han hadde måttet pantsette for å betale tilbake NAV-pengene. Ås var også bekymret for hvordan det skulle gå med maktkritikken i hans fengselsfravær.

Han mistenkte også at han var blitt diskriminert. Det var ikke første gang norske myndigheter trodde ekstra ille om spanjoler – at de bare «tok en spansk en». Pedro Ås hadde lest i avisen at dommen hans var strengere enn sammenlignbare dommer i NAV-saken, og han mente at NAV og

domstolene hadde behandlet ham enda dårligere enn andre. Fattig og sliten, men stadig med en toreadors ukuelige mot, ville ikke Ås vente på den langdryge oppryddingen i NAV-saken.

Han saksøkte derfor staten med påstand om at hans menneskerettigheter etter Grunnloven og menneskerettskonvensjonene var brutt.

Staten var enig i at saken kunne fremmes, og at Ås hadde oppfylt sine plikter etter folketrygdloven kapittel 11 – bortsett fra at han ikke hadde oppholdt seg i Norge, slik kravet var etter § 11-3. Staten bestred at den hadde brutt noen av Ås' menneskerettigheter, og fremholdt uansett at straffedommen var berettiget fordi den gjaldt oppholdene hans i Goa, og India var utenfor EØS-området. Ås mente på sin side at den bilaterale trygdeavtalen mellom Norge og India måtte innebære at Ås hadde rett til arbeidsavklaringspenger under oppholdene i Goa.

Drøft og ta stilling til de rettsspørsmål oppgaven reiser.

Vedlegg

Avtale mellom Norge og India om trygd:

<https://lovdata.no/pro/#document/TRAKTATEN/traktat/2010-10-29-70/>

Oslo, våren 2020
Stian Øby Johansen
Faglig eksamensleder